

# יפה שעה אחת

יניב גור אריה

יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. יפה שעה אחת של עמידה נוכח ה' בתורה, מצוות ומעשים טובים מכל תבערת הנפש וחוויותיה העמוקות שטרם פגשו במלך עצמו. אך יפה עוד יותר שעה אחת של עמידה אצל המלך יחד עם כל הרכוש אשר נאסף בדרך החוויה, דרך החיפוש והביקוש.

ומתוכה דמות ארבע זויות וזה מראיהן דמות אדם להנה... ודמות פניהן פני אדם אל הימין לארבעתן... והזויות רצוא ושוב כמראה הבנק... ודמות על ראשי הזויה רקיע כעין הקרוח הזורא זטוי על ראשיהן מלמעלה... וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה.

יחזקאל א ה-כא

והנה נודע על-פי מה שכתוב: "ונשמות אני עשיתי" שיש באדם שתי נפשות, נפש הבהמית... וגם היא שכלית... ונמשכת מלמעלה מכוחות רוחניים הוא בחינת פני השור שבמרכבה ופני אדם... ונפש השניה היא חלק ה' ממעל... ונמשכת מבחינת מראה אדם שעל הכסא הוא מראה דמות כבודה.

דרך מצותך, מצות פיה ורכיה פרק א

## א. שתי נפשות

האדם אחד הוא, אולם שתי נפשות יש בו, שני כוחות פועלים בו, שתי נטיות מפעמות בקרבו. הנפש האחת היא הנפש הנקראת בחסידות בהמית, או טבעית, ולהלן תיקרא הנפש האנושית, כיוון שהיא באה מצד האדם. היא סך כל התשוקות, הנטיות, הערגות, הרצונות

<sup>1</sup> ישעיה נז טז

והכוחות של האדם, הבאים ממנו ומהווים חלק מרכושו וקניין חייו. עושרו הרוחני של האדם מקורו מנפש זו, וממילא גם עצם הרגשת עצמו ומציאותו, ממנה הוא בא.

הנפש השניה - הנפש האלוהית - היא "חלק אלוה ממעל"<sup>2</sup>, היא אינה באה מן האדם, היא הופעה אלוהית בתוך האדם, "ויפח באפיו נשמת חיים"<sup>3</sup> - הקב"ה בא מגבוה לשרות בתוך האדם, לכן מצד נפש זו אין לאדם מציאות לעצמו כלל, והוא כל כולו כלול באלוהיו.

שתי הנפשות אדירות הן בכוחן ועוצמתן עזה, "ודמות החיות מראיהן כגחלי אש, בוערות כמראה הלפידים ומן האש יוצא ברק"<sup>4</sup>, "כמראה אש בית לה סביב ממראה מותניו ולמעלה, וממראה מותניו ולמטה ראיתי כמראה אש ונגה לו סביב"<sup>5</sup>.

יחזקאל ראה בחזונו ארבע חיות ולכל חיה ארבעה ראשים, חיה זו היא הנפש הראשונה, הנפש האנושית, וארבעת ראשיה הן ארבעת הרבדים הפנימיים המרכיבים נפש זו.

## ב. הנפש האנושית

### 1. אדם

פני האדם שבחיות, מכוונות כנגד חיצוניותה של הנפש האנושית, מה שקרוי בחסידות "נפש השכלית". לומד האדם מתוך סקרנותו את העולם. לאט לאט הוא מרכיב חוקים, נוסחאות ומדדים שונים, על מנת להכירו. הוא מטפח חוקי מוסר וחיי חברה מתוקנים, מיישב ערים ומדינות, מעמיד מלכים וממשלות, עוסק במסחר וקניין, מקים צבאות, קובע גבולות ומסכם הסכמים - כל אלה באים מחיצוניותה של הנפש האנושית, מהכוח השכלי, מהכוח המעשי-פרקטי שבה.

באמת נודעת לנפש השכלית חשיבות רבה, בהיותה מרכז הבחירה החופשית של האדם, שהיא במוכן ידוע עיקר ייחודו. אולם ביסודו, השכל כוח חיצוני הוא, לומד את הקיים, שופט ומכריע, אך חסר תוכן פנימי משלו.

### 2. שור

כאן מתחילים אנו כבר לגעת ברבדים הפנימיים של הנפש האנושית. "שור נרדף מפני ארי... אמר הקב"ה לא תקריבו לפני מן הרודפים אלא מן הנרדפים"<sup>6</sup>.

<sup>2</sup> איוב לא ב

<sup>3</sup> בראשית ב ז

<sup>4</sup> יחזקאל א יג

<sup>5</sup> שם שם כז

<sup>6</sup> ויקרא רבה פרשה כז, פסיקתא דרב כהנא פרשה ט, תנחומא אמור סימן יב

האדם חש את עצמו נרדף, חלוש ועשוק בתוך עולם קר וזר, הוא אינו יודע את דרכו, סביבו רואה הוא רק עלטה ומוות, גיא צלמוות וצללים קודרים. תחושת ניכור מושלת בו יחד עם פחד אלוהים בלתי מובן. הוא עטוף כל כולו בכדידות לילה וערפל. הוא נמשך בעבותות קסם אל הטבע. אמנם לא אל היופי והשגב, כי אם אל הפראות והשיגעון שבטבע, אל אותם כוחות קדמוניים, מוזרים וחושניים הפועלים בו. מצד זה נמשך הוא אל החטא דווקא, אל הזוהמה והלכלוך, אל האפלולית. נפשו אינה הולכת שבי אחרי היופי, העליוניות והעדן, כי אם אחרי השפלות, התחתוניות והפלצות. לא אל ארמונות המלוכה, כי אם אל המרתפים ותעלות השופכין.

### 3. אריה

האריה הוא מלך החיות, אציל ונשגב שבטבע. האדם נמשך בעבותות אהבה אל הטבע. לא אל הבהמיות והמרתפים האפלים, כי אם אל יופיו, עדנו, מתקו וטובו. הוא חש את עצמו מתאים אל העולם והחיים, הוא טועם בפה מלא את מתיקותם וטובם. וכמו העץ, אשר פורח שלם ומלכלב בלא דאגה, כן האדם הזורם עם הטבע, חש עצמו וחסר דאגה, נפשו מתרוננת ויודעת מנוחת עולם. הוא אינו חפץ להשפיע על העולם, לתקנו ולשנותו. נפשו אינה סוערת בקרבו, אין הוא מרגיש את עצמו מעולה מהטבע, חפץ הוא רק להתאים עצמו אל עדנו, שלמותו ושלוותו.

### 4. נשר

הנשר הוא ראש לכל עופות השמים. האדם אינו יודע מנוחה בארץ ובכל אשר עליה, הוא חפץ לפרוש כנף ולהמריא השמימה, אל הגבהים ואל המרחקים. "מי יתן לי אבר כיונה, אעופה... ארחיק נדוד"<sup>7</sup>. ליבו תוסס, מתגעגע והומה אל מה שמעל ומעבר לכל. חוזה הוא חזיונות וחולם חלומות, על עולמות נפלאים ורחוקים, על שמי השמים העליונים. נפשו מתעדנת, אך לא בעדן מנוחה ושלווה, כי אם בעדן סערת הרוח וצימאון הנפש. כואב הוא, ומכאובו נאדר מאוד. מתייסר הוא, וייסוריו ייסורי אהבה, פצעי אוהב נאמנים.

### ג. גיהנם וגן-עדן

ענה ואמר רבינו ז"ל: הנה הכל אומרים שיש עולם הזה ועולם הבא, והנה עולם הבא אנו מאמינים שיש, אפשר יש גם עולם הזה גם כן באיזה עולם, כי בכאן נראה שהוא הגיהנם כי כולם מלאים יסורים גדולים תמיד, ואמר שאין בנמצא שום עולם הזה כלל.

ליקוב מהרץ תניא קם

עולם הזה הוא בחינת 'פני אדם' שבנפש האנושית, החיים החיצוניים, הסתמיים, החברתיים וההמוניים, חסרי התוכן המשמעותי הפנימי.

"יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה" - 'בעולם הבא', ולא דווקא בגן העדן. גם שעה בגיהנם יפה מכל חיי עולם הזה. לפחות מתחיל כאן מפגש עם

<sup>7</sup> תהילים נו ז

תוכן פנימי, תחילה של איזה יחס עם החיים האמיתיים, העמוקים. גם אדם הנכנס לגיהנם, לכל הפחות יצא מגדר אפשרות כללית ונולד להיות אדם חי כאמת, ובפרט שתהיה שעה זו שעה של 'קורת רוח'.

אין אנו מתייחסים כאן לגן העדן והגהינם שלאחר המוות, אלא אל גן עדן וגהינם כרבים פנימיים של חיינו כאן.<sup>8</sup>

גיהנם הוא כחינת 'פני השור' שבנפש האנושית. כחינות 'פני אריה' ו'פני נשר' שבנפש האנושית הן בבחינת גן עדן, 'פני אריה' זהו 'גן עדן תחתון', הקשור בטבע ובמציאות התחתונה, ו'פני נשר' זהו 'גן עדן עליון' הנעלה מכל הערכים המוגבלים של העולם והמציאות.

לא קל המעבר מן החוץ אל הפנים. בזהוה הקדוש מבואר, שכדי לעבור מן העולם הזה אל העולם הבא, וכדי לעלות מגן העדן התחתון לגן העדן העליון, יש לעבור תחילה תהליך של שכחת "חיזו דהאי עלמא" - מראה העולם הזה, וטבילה מצרפת בנהר דינור, נהרות האש של בערת הגעגועים והצימאון האלוהי.<sup>9</sup>

## ד. הוד הקרח הנורא

ובכל זאת, כל אלו המדרגות הנפלאות והנשגבות עדיין הן בגדר נפש האנושית, יצירת האדם הן ומעשה ידיו. כל אלו ההרגשות והחוויות באות מן האדם, וכמידה ידועה שבות הן אליו. אין כאן הופעה שממית-אלוהית מגבוה אל האדם, אלא האדם ממקום עומדו מחפש ונכנס אחרי אלוהיו, בכל חורי וסדקי המציאות הפנימית.

לפני שנתחיל לדבר בנפש האלוהית, שהיא כחינת האדם היושב על הכסא, עלינו לבאר את המדרגה המבדילה בין הנפשות - "על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא... וממעל לרקיע... כמראה אבן ספיר דמות כסא".

מחיצה מבדלת בין שתי הנפשות, רקיע כבד של קרח. אין הנפש האלוהית המשך טבעי של הנפש האנושית, לא המשכיות והדרגתיות יש כאן, כי אם הופעה חדשה, שונה, אחרת, בלתי צפויה.

בנפש האדם, קרח נורא זה הוא הייאוש. כדי לעבור מן האנושיות אל האלוהיות, חייב האדם לשכוח, להתאכזב ולהתייאש, מכל אשר עבר עליו כשמלכה עליו נפשו האנושית, בגן העדן ובגהינם. מבין הוא שלא יצא עדיין מגדר אנושי, שלא עלה השמימה, שלא נפגש עדיין עם אלוהיו, על כן שוקע הוא בתוך תהומות של ייאוש, מאבד הוא את תקוותו וכיטחוננו בנפשו האנושית.

רק אז, אחרי שהתייאש מעצמו ומקנייניו האנושיים, יכול הוא לקבל הופעה שממית. דווקא אחרי שעבר את מדבר הקרח הנורא - נגלה אליו ה'.

<sup>8</sup> יכול להיות שגן העדן והגהינם המפורסמים שלאחר המוות, הם המקור לגן העדן והגהינם שכאן. אך נראה יותר שהם רק תולדה שלהם.

<sup>9</sup> "לכתר דיתבא בגנתא דעדן דלתחא... וכד סלקין לה לעילא אצטריך לאתפרשא מכל חיזו ומכל מילין דלתא ואעברו לה בההוא נהר דינור" (זהר ויקהל ריא ע"ב), ועיין עוד שם שנהר דינור נוצר מזיעת החיות המתקשות לשאת את הכסא, וכמו כן בגמרא (חגיגה יג ע"ב) "נהר דינור... מהיכן נפיק מזיעתן של חיות, ולהיכן שפין... על ראש רשעים בגהינם".

"מי שמכיר את התוך שבכפירה מצד זה מוצץ הוא את דבשה ומחזירה לשורש קדושתה ומסתכל בהוד הקרח הנורא - כפור שמים"<sup>10</sup>.  
 כפור וכפירה באים יחד. דווקא השכל החיצוני, הספקני והכפירני - 'פני אדם' - בא לעזרנו במדרגת הקרח והייאוש, בהקשותו וכהטילו ספק גם בגיהנם וגם בגן העדן, בהכירו גם אותם כאנושיים, אנושיים ביותר<sup>11</sup>.

## ה. כסא הכבוד

על-גבי רקיע הקרח הנורא, עומדת "אבן ספיר דמות כסא".  
 מן האנושיות עוברים אנו אל עולם האצילות, ההופעה האלוהית, 'אתערותא דלעילא'. הנפש האלוהית ניתנת לאדם כמתנה, בלתי צפויה מראש, ואף-על-פי-כן צריכה היא מקום לשבתה. גם מתנה צריכה הכנה לקבלתה.  
 על הכסא ישב האדם העליון, הנפש האלוהית. ובנפש, זוהי עבודת ה' שעל-ידי תורה, מצוות ומעשים טובים.  
 אין כאן לא גהינם ולא גן עדן, לא התרגשות ולא התפעמות יתרה, ואף-על-פי-כן - "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא".  
 דווקא בגלל שאין כאן איזו הרגשה נישאה, דווקא בגלל שתשובה ומעשים טובים נעשים ב'עולם הזה' - יקרה שעה זו מכל חיי העולם הבא. משום שיש כאן התייחדות עם המלך בעצמו, התמסרות אמיתית, יחס ישיר אליו יתברך.  
 חדר המלך שבארמון אולי אינו קסום ופראי כמו הגנים הסובבים אותו, אך המלך שמה גר.

"ריבונו של עולם, אינני רוצה בכלום, אינני רוצה בגן העדן שלך, אינני רוצה בעולם הבא שלך, אני רוצה רק כך בלבד"<sup>12</sup>.  
 ועל-גבי "אבן ספיר דמות כסא" זו של תורה, תשובה ומעשים טובים, יושבת הנפש האלוהית "דמות כמראה אדם... הוא מראה דמות כבוד ה'" - התלבשות והתגלות של ה' יתברך שמו ויתעלה לעד ולנצח נצחים, מרא דכולהו עלמי - בתוך האדם.

## ו. בינוני ובעל תשובה

הנפש האנושית מורכבת היא מטוב ורע גם יחד, מקור חייה הפנימיים הוא בבקשת אלוהים אמיתית, אמנם היא מתגלה לעתים רק כחיפוש עצמי, או חיפוש חוויות חיים פנימיות במנותק מן המקור האלוהי, ולא למענו.

<sup>10</sup> אורות, זרעונים, יסורים ממרקים

<sup>11</sup> "אשר נפש האלוהית שרשה מבחינת אדם... וכתוב 'ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם'... והשתלשלות שלה למטה הוא על-ידי בחינת פני אדם שבמרכבה" (ליקוטי תורה פרשת ויקרא ד"ה אדם כי יקריב) - על-ידי הנפש השכלית מתגלה הנפש האלוהית.

<sup>12</sup> פתגם שהיה נשמע מפי האדמו"ר הזקן בעל התניא בשעת דבקותו, מובא בדרך מצוותיך, שרש מצוות תפילה.

בספר התניא מעמיד האדמו"ר הזקן מחב"ד כמודל בעבודת ה' את דמות הבינוני, בינוני הוא מי שויתר גם על הגהינם וגם על גן העדן, ובחר בעבודת הבורא. שרוי הוא כל ימיו במלחמה מתמדת עם נפשו האנושית המושכת אותו, אין הוא צדיק, וה' לא נגלה אליו, ובכל זאת טוב בעיניו עבוד את יוצרו, מכל חוויות החיים והמעמקים.

דומה היא מדרגת הבינוני - במובן מסוים - לאותה מדרגה עליה דיברנו לעיל של 'תשובה ומעשים טובים', אותה 'אבן ספיר דמות כסא' שעליה יושבת הנפש האלוהית, ובכל זאת חילוק גדול יש כאן.

"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים" - האדם שאנו הצגנו אינו בינוני כי אם בעל תשובה, יודע הוא את הנפש האנושית על כל רבדיה, את הגהינם וגם את גן העדן, ואף-על-פי-כן בחר בעבודת ה' ועל כן בחירתו בתורה היא אמיתית יותר, רצינית, מתוך הכרה פנימית בגדולתן.

"ראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך"<sup>13</sup> - ובתורת החסידות מבארים שיש יתרון לאור האלוהי הבוקע דווקא מתוך החושך וההעלם, ושני רבדים של יתרון יש בו.

א. היתרון הגלוי לכל עין - הפך ניכר מתוך הפכו, רק מי שידע מהו חושך יוכל באמת להעריך את האור ולשמוח בו, כמו אותו אדם היוצא מן החדר האפלולי אל אור היום ומיד מסתנוורות עיניו, כן היוצא מן ההסתרה אל האורה האלוהית רק הוא יודע באמת את גדולת האור.

ב. ההבדל הדק הפנימי - אור אלוהי הבוקע מתוך החושך הוא אור מאיכות אחרת, אור חדש, אור שידע את החושך ועל כן הוא מועשר בחושך וכולל בתוכו גם את כל תכני החושך. החושך המסוך ובלוע בתוך האור מגלה באור פנים חדשות, צבעים ובני-גוונים חדשים ונשגבים.

בעל התשובה מעולה על הבינוני לא רק בגלל שבחירתו בה' היא אמיתית יותר אחרי שהכיר את הנפש האנושית ופלאיותה ואף-על-פי-כן בחר באלוה, אלא גם - ובעיקר - כיוון שתשובתו, תורתו, ומעשיו הטובים שונים הם, כלולים הם גם מאותן האכדות אשר אסף בתוך נפשו האנושית בגן העדן ובגהינם.

אינם דומים תורה ומצוות שאחרי החיים בתוך גיהנם וגן עדן, ותורה ומצוות שלפניהם. אף-על-פי שבתחילה כשעובר בעל התשובה בתוך מסך הקרח הנורא חייב הוא לזנוח את כל אשר היה בידו עד הנה, הנה אחרי אשר הגיעה אליו נפשו האלוהית, וזכה לומר לו יתברך שמו בפה מלא "אתה עמדי", חוזר הוא בשמחה ובטהרה אל כל אשר זנח, ומתוך זיווג עליון זה תורה חדשה מנפשו תצא ושירה חדשה גרונו הגאול ישבח.

בדורות הגלות הציב האדמו"ר בעל התניא כמודל לכל יהודי את דמות הבינוני, אולם דורנו, דור הגאולה, דור חדש הוא, דור של בעלי תשובה, דור אשר ישו בו מחדש הבנים האובדים אל ה' הטוב אחרי שנים של טלטלה, ניתוק ונדודים ובידם כל האוצרות, אשר אספו בדרכם בשכילי העולם ובנבכי נפשם האנושיים, כמנחה לה' דודם-אהובם.